

OCTAVIAN GOGA ȘI POEZIA MAGHIARĂ- UN MODEL DE A CREA O EUROPĂ UNITĂ

OCTAVIAN GOGA AND THE HUNGARIAN POETRY- A MODEL FOR THE CREATION OF A UNIFIED EUROPE

Iona MÁTHÉ

Fundația pentru Învățarea Limbilor Străine în Europa, Békéscsaba, Ungaria

E-mail: mathecs@hotmail.com

Abstract

The paper aims at making a detailed presentation of the translator activity of one of the greatest Romanian poets from the 20th century, Octavian Goga in his attempts of making links with the Hungarian culture and literature (which he had the opportunity to study in his childhood) in order to create a bridge between neighbouring civilisations and cultures. This is to prove that no matter of nationality, people from all places and think the same, have the same values and sorrows. And, to solve all similar problems, we should co-operate and gather our efforts in a unique voice of fighting against tyranny and exploitation of any kind.

This is even more important nowadays, when people from all over the world are shattered and unbalanced because of the antinomic demands of a unique community that we live in and the natural, national needs that coeme from our internal feelings and beliefs, that belong to our national cultural and citizenship. Translating from poets like Endre Ady and Sándor Petőfi is a sign of respect for these great personalities and also a proof of some brotherhood between them, of the eternal and borderless values that all great thinkers should pursue in their creation.

Key words: national identity, Europeanism, globalisation, educational character of literature, social and national responsibility, common eternal values, co-operation.

Cuvinte cheie: identitate națională, europenism, globalizare, caracterul educativ al literaturii, responsabilitate socială și națională, valori eterne comune, cooperare.

Azi, trăind într-o lume în care omul se simte aproape deabusolat de cerințele antinomice ale propriei sale identități și patrii, precum și ale comunității mai mari în care se află țara sa, purtând amprentele puternice ale globalizării, credem că personalitatea poetului român, precum și ale celor pe care i-a ales să-i talmăcească ne propun un model de a deveni cetățeni ai unei Europe unite, păstrându-ne identitatea culturală și adăugând valori incomensurabile la tot ceea ce înseamnă o EUROPĂ comună în care fiecare ne simțim mândri și acasă.

Goga avea perfectă dreptate, când afirma avântat, vizionar, dar, în același timp, cu o luciditate unică, goetheană, în *Fragmente autobiografice*: ” Eu am crezut de la început în specificul național, adică am crezut că nu se poate intra în universalitate decât pe poarta ta proprie. Am crezut în dreptul de a trăi al valorii autohtone, ca o completare a principiului de universalitate. Am crezut că a oprima și a suprima o manifestare de particularism local, sufletesc, înseamnă a fura din marele tezaur al universalității” (cf. p. 8).

Născuți în aceeași matcă a suferințelor, marii cântăreți ai libertății și-au dat mâna peste ani, și-au unit glasurile lor năclăite în lacrimi de sânge și s-au ridicat pentru sfânta Libertate a tuturor neamurilor.

George Coșbuc și Petőfi Sándor, Octavian Goga și Ady Endre și-au unit dorurile lor frânte, durerea lor de împilați, din care a crescut o „uriașă” vrere”, făcându-i să se întâlnească pe-ale cugetului baricade.

Octavian Goga mărturisește despre momentul în care a început să traducă din literatura maghiară în *Fragmente autobiografice*, București, 37. p.: “De aceea, când am fost întemnițat la Seghedin, primarul mi-a cerut un autograf și eu i-am tradus una dintre poeziile lui Petőfi, care era apoteoza libertății” (cf. *Luceafărul*, 1907. nr.1. 1. p.

Nu este întâmplător faptul că Goga, „glasul pătimirii noastre”, s-a simțit atât de atras de Petőfi, de poezia sa dinamică, sunând a vuiet de gloanțe, tropot de cai în iureșul luptei, vibrând de idealurile mesianice, de izbăvirea neamului și a omenirii.

Atracția poate fi explicată atât prin locul pe care-l ocupă bardul maghiar în ierarhia valorilor, cât și prin crezul său politic-revoluționar, atitudinea sa curajoasă pentru apărarea principiilor luptei pentru independență.

Fără să exagerăm, Petőfi ar putea fi considerat cel puțin pentru perioada de început a activității lui Goga, idealul său politic, Goga însuși mărturisind:

„...Era un mare cântăreț al libertății și acesta era un punct comun între mine și el...

Poate că din contactul spiritual cu literatură ungiurească m-am ales cu această apologie a libertății, care se degajează din clocotul subteran al literaturii mele, fără să fiu influențat de literatura aceasta.” (cf. *Fragmente autobiografice*)

Goga a dorit să fie (din punct de vedere politic-revoluționar) un Petőfi al românilor, și astfel se poate explica faptul că din bogata paletă cromatică a operei poetului maghiar n-a tradus decât versurile care instigau la luptă, care aveau darul de a deștepta neamul din „somnialele de moarte”, neoprinde-se deloc asupra liricii de dragoste.

Istoric-literar, inițiativa lui Goga are și meritul de a fortifica puntea existență între cele două neamuri, de a întări relațiile între două mari culturi (care permanent s-au îmbogățit una pe alta).

Admirația pentru Petőfi (în speță pentru destinul lui) este atât de mare, încât se amestecă cu o notă de invidie; poezia dedicată lui Petőfi stă măturie pentru dorința lui Goga de a primi cununa de lauri pătată de sângele vărsat pentru libertate, pentru a demonstra că nu este capabil numai de lacrimi- Petőfi cel „ascultat de zei”, „dușmanul” lui „de totdeauna”, „profet al prăbușirii” sale, va fi reîntîlnit în pace și mulțumire sufletească dincolo de „tăriile albastre”, unde cei doi vor „pribegi senin alături, în undele nemărginite”.

În elanul său revoluționar, Goga visează la martiriul său pentru izbăvirea neamului, la fel ca și Petőfi în poezia „*In suflet simt o teamă cum s-așterne*” (Egy gondolat bánt engemet – 1846 decembrie, Pesta).

Debutul de traducător al lui Goga îl constituie unica poezie de dragoste selectată din lirica petőfiană – „*Sfârșit de septembrie*” (Szeptember végén), apărută în *Luceafărul*, neinclusă însă în volumele ulterioare, ceea ce arată absorbirea totală a lui Goga de problemele social-politice.

Urmează două poezii cu tematică socială -*Hora câinilor* și *Hora lupilor* (1847), apoteoză a libertății și condamnare a slugărniceii, ce puteau servi drept imbold politic românilor împotriva asupririi.

Șirul traducerilor se continuă cu poezia amintită deja – *In suflet simt o teamă că s-așterne*, poezie în care Petőfi își exprimă dorința de a-și sfârși viața în chip glorios, pe câmpul de bătaie, de a-și sacrifica viața, iubirea pentru libertate, dorință pe care soarta i-a și îndeplinit-o curând. (în 1849 – câmpul de lângă Sighișoara își astămpăra setea cu sângele poetului revoluționar).

Traducerea preia clocotul revoluționar al poeziei, dar îngustează sfera libertății cerute de Petőfi.

Petőfi este un martir nu numai al libertății poporului său (nu în acest fapt constă măreția și originalitatea sa) – sângele vărsat la Albești a fost menit să cucerească libertatea tuturor popoarelor – el, ca de altfel toți eroii anului 1848, s-a ridicat pentru „sfânta libertate a națiunilor”.

Acest suflu al internaționalismului, această lipsă de egoism nu sunt prezente în traducerea lui Goga, care jelește pe fiii morți ai libertății unui neam, ignorând patetica exclamare din finalul originalului, ce poate fi asemuită doar cu mottoul „Manifestului Partidului Comunist”. Este o chemare la unirea tuturor, de pretutindeni, chemare ce nu apare atât de pregnant în tălmăcirea lui Goga. Finalul este punctul disputat și al celeilalte traduceri din Petőfi „Privighetori și Ciocîrliei” (Csalogányok és pacsirták – Szatmár 1846, szeptember).

Goga mărturisește că „am tradus aceste rînduri ale cîntărețului maghiar, le-am dat în românește pentru că furtuna de patimi și nădejdi care se zbugiumă pe strunele acestui vestitor al neamului său trebuie să găsească răsunet și în sufletele noastre, care așteaptă împlinirea acelorași așteptări (cf. Domokos Sámuel).”

Dar Petőfi, ca participant activ într-o mișcare revoluționară, este mult mai aproape de viziunea mântuirii, a sfărămării tuțurilor, a apariției egalității și a libertății pe pămînt.

Dovadă este finalul poeziei, în care zorile vestite de ciocîrliei care să lumineze pâcla nopții, bezna neștiinței și mocirla robiei au apărut deja pe cerul popoarelor.

Acest final este o expresie a unei certitudini obiective, și nu numai a unei speranțe, pe când la Goga totul se transformă într-o ipoteză, o dorință:

„...Iar pe pămînt
Noi așteptăm toți revărsat de zori
Noi așteptăm suflarea dimineții
Pe-a lumii temelii
Vrem să vestească soare, cîntăreții
Vrem ciocîrliei.”

Repetiția verbului *vrem* are o forță deosebit de sugestivă, dar este doar expresia subiectivității, fără a avea rădăcini concrete, obiective.

În imaginația lui Goga revărsatul de zori se întrezărește doar, dar n-a venit încă, spre deosebire de viziunea lui Petőfi, care se află cu un pas înainte.

I se poate reproșa lui Goga prea marea depărtare de original, iar Mihail Dragomirescu cred că avea dreptate când afirma:

„Propozițiile sunt construite în așa fel, încât citindu-le nu știm care sunt acele cuvinte ce trebuiesc pronunțate accentuat pentru a scoate la suprafață ideea.”

Ceea ce lipsește acestei traduceri este tocmai forța, vigoarea versurilor petőfiene, armonia și forma acestora.

În total, numărul traducerilor publicate din Petőfi se ridică la șapte, neluând în considerare poeziile rămase în manuscris.

Valoarea acestor traduceri, dar mai ales importanța actului tălmăcirii a atras după sine alegerea lui Goga ca membru corespondent al societății Petőfi (la 2 decembrie 1910), în semn de recunoaștere a meritelor sale.

Zorile încep însă să mijească și mai tare odată cu poezia lui Ady-cu volumul „Poezii noi” care au sunat ca o bubuitură de tun în viața literară a „Răsăritului fără soare.”

Acest volum, prin geniul lui Ady, prin natura sa de sfarmăpiatră care nu suportă regulă, prin atracția față de cultura occidentală a însemnat (după spusele lui Goga) „o ruptură declarată cu politica maghiară oficială și cu tradițiile literaturii.”

Revoluția pe care o are în vedere Goga cu privire la noua cotitură a poeziei este observată și de Iorga, care spune:

„Tînărul abia ieșit din mediul sibian face cunoștință
cu îndrăzneala noii poezii ungurești, cu Ady...” (cf. Nicolae Iorga)

Cunoașterea poeziei noi a lui Ady a acționat ca un factor catalitic asupra naturii sale inițiale de revoltat.

Poeziile care i-au atras atenția compun laolaltă atmosfera apăsătoare a Ungariei de ieri, a ogorului sterp, pe care crinii nu pot înflori din cauza buruienilor care-i stirpesc, a pustei care înfrânge orice pornire spre visare, dar și a plaiurilor de unde pornește câte-un robust. Apollo de la țară, puternic, iubitor de cântece păgâne, cu inima zvâcnind la frumusețile naturii.

Din lectura poeziilor *Ogorul unguresc*, *Ce caut?*, *Am venit prea grabnic*, *Martiriul cristosilor* ni se conturează din ce în ce mai clar imaginea poetului pustei maghiare, venit din Orientul păgân, cu forța sălbatică a vizionarilor, cu „moșteniri neînfrânte”, „gonind cirezi de visuri oarbe, din splendida păgânătate”.

Și acest căutător tăcut și singuratic de adevăr și armonie este redus la tăcere de cadrul primitiv, răuvoitor al celor ce-și revendică titlul de „evangheliști” – al fariseilor, ipocriților.

El este cel care a venit prea devreme pe aceste meleaguri, căci „sfânta humă” e roasă pe dinăuntru, ierburile-i sunt otrăvite, iar florile ce se încapățânează să mai răsără, sunt păscute de cirezile așa zișilor „Cristoși”.

Aripile ce care zburase din bogatul Orient, păgân, sălbatic și prin asta original au fost stropite de mocirla îngustă a pustei.

Versul adyan are o deosebită forță de penetrație, cuvintele parcă te chinuie, parcă s-ar împlânta fiecare, ca un cuțit, în sufletul cititorului.

Este un impresionant amestec de ură și dragoste pentru această pustă, de dorința de a pricinui durere prin criticile sale (binemeritate, de altfel), dar și de identificare totală cu acest „sfânt humus”. Ady se autobicuieste, varsă lacrimi de jale și sânge cu fiecare vers în care pictează tabloul de „chiot și larmă la iaz, lîngă moară, cu mâini noduroase” ce lovesc din topoare, cu săruturi sălbatice ucigătoare, cu călăi de vise și speranțe.

Goga sugerează toate aceste imagini, dar mai estompat; versurile își pierd din forță, din sălbăticie, țesătura ideatică se lărgește, nu mai este atât de plină, ochiurile plasei se măresc.

Versul adyan este o însumare a trăsăturilor caracteristice, esențiale ale societății și faptelor pe care leexprimă;

Ady operează cu cuvinte-cheie, ce au o încărcătură tensională maximă.

Goga diluează această stare tensională, depărtându-se de sensurile originale, călăuzindu-le spre un singur făgaș.

Ady, ce visa la izbăvirea „pustei ungare” își vede speranțele spulberate, nu mai are „nici rîs, nici glume,

Nici dor de zîmbetul femeii” –

spune Goga.

Mi se pare o reducere șocantă a textului original, mai precis a sensurilor cuvântului *dor*. Inițial, Ady exprimă moartea unui suflet ce nu mai poate tresări la nici un stimul; nici cântecele păgâne, vitaliste, dar nici dorințele spirituale nu-l mai fac să vibreze.

Dorințele trebuie receptate mai larg, cuprinzând întreaga gamă a visurilor, speranțelor unui Mesia.

Iar aceste iluzii nu i le-au „sugrumat” oamenii, întreaga omenire, cum spune Goga, ci doar fariseii, falșii înțelepți, ipocriții.

Schimbarea prozodiei, a formei inițiale, înlăturarea din text a unor cuvinte-cheie, atenuarea exprimării, toate acestea duc la o maleabilitate a versurilor, la o rotunjire a sensurilor exprimate.

Revolta adyană, expresia sa concentrată, care în original ia forma unei sentințe implacabile, dure, dăltuite parcă în granit, devin în tălmăcirea lui Goga mult mai blânde, își pierd din caracterul concret, direct, și par a fi simple monologuri ale unui poet nemulțumit de stările existente.

La aceasta concură și îndepărtarea destul de accentuată de textul original, libertatea prea mare pe care și-a luat-o Goga în tălmăcirea lui.

Deși Goga a tradus doar versuri cu caracter social-politic novator, cunoașterea întregii creații adyene se observă și în poeziile proprii, dedicate mediului parizian.

La Goga, cele câteva poezii purtând amprenta Parisului degajă însă o atmosferă preponderent nostalgică pentru mediul autohton, aureolat parcă de depărtarea mare; atracția originii este atât de puternică încât ochii lui Goga nu pot vedea decât mizeria materială, decăderea morală și spirituală a năpraznicei cetăți ce l-a biruit „ca pe-un ostaș înfrînt de oboseală” (Paris) și pe ale cărei uliți „trece hohotind păcatul”.

Dar Goga totuși rămîne un

„Drumeț străin din țări îndepărtate” ce se strecoară prin putreda cetate și ce se visează în sat la el, acasă...”

Ady respiră cu nările fremătînd aerul civilizației apusene, aerul orașului sfânt al „mirărilor frumoase”, oraș de care se desparte cu inima frîntă, plângând, dar se desparte pentru că destinul îl cheamă într-un loc blestemat, care lui îi este totuși drag, căci este patria sa.

Deși conștient de rolul său mesianic, Goga se întoarce la el în sat mai ales pentru că îi este dor de locuri, de oameni, de amintirile casei; Ady revine în mijlocul ogorului unguresc pentru că are o misiune de îndeplinit, cu toate că știe că a venit prea devreme, căci clipa încă nu a sunat.

Si totuși, își acceptă destinul, își ridică glasul, sugrumat însă de rânjetul batjocoritor al vântului, deși știe că s-a întors în marele cimitir, în care sărutul de veci i-l va da Moartea (A gare de l'Est-en).

Deși există deosebiri de atitudine, deși versiunea românească a poeziei lui Ady construiește o altă atmosferă, îndepărtându-se de tonalitatea inițială, demersul lui Goga este demn de toată considerația. El s-a făcut purtătorul de cuvânt al poetului maghiar, transmițând, mai pe înțelesul românilor, chemarea sa la luptă, împotriva asupririi, la înfrățire între popoarele cu același ideal, la o conviețuire pașnică între ele.

Ca semn al aprecierii lui Goga, atât ca traducător din literatura maghiară, dar mai ales ca poet profund original, ce exprimă în versurile sale universul deosebit de bogat al neamului său românesc, ardelenesc, mulți scriitori maghiari, la rândul lor, și-au pus condeiful în slujba înfrățirii popoarelor prin artă, devenind tălmăcitori ai bardului de la Rășinari. Mesianismul său, tonul său profetic ce a învățat să plângă de jalea unei lumi întregi a fost transmis altor generații, altor neamuri, pentru a înțelege încă o dată comuniunea de interese a aceluia ce luptă pentru aceleași idealuri.

Versuri celebre ale lui Goga, exprimînd iubirea sa pentru poporul impilat, încrederea în forțele neamului său, profeția libertății și a dreptății ce „va străluci odată vremii”, ca „noroc al nostru, al tuturor”, și-au găsit ecoul în tălmăcirile lui Kibédi Sándor, Szemlér Ferenc, Brán Lőrinc, Hegyi Endre. Operei poetului revoluționar, proorocitor de vremi mai bune, mai drepte, în care poporul să trăiască liber și senin, i s-au dedicat mai multe antologii, monografii, dintre care amintim doar câteva:

Költemények (Poezii) – trad.de Kibédi Sándor

Cluj, 1938

Bitay Árpád – Octavian Goga

A román irodalom – 1922

Szemlér Ferenc – Octavian Goga (1881-1938)

Mai román költők

(Poeți români de azi) 1940

Concluzii

“Goga nu a devenit un poet excepțional pentru că ar fi urmat programul poetic al lui Petofi, ci pentru că avea talentul necesar ca să poată vorbi în numele poporului său asuprit și să fie călăuza acestuia. Fără aceste calități deosebite, ar fi rămas doar un epigon, oricare ar fi rămas maestrul ales. Afirmarea sa poetică o datorează nu maștrilor săi, ci, în primul rând, propriului său

talent” (Domokos Samuel, în *Octavian Goga, a költő es műfordító – Octavian Goga, poet și traducător*, Kriterion, Buc., 1971).

Se realizează astfel o mai veche profeție încă din cultura română, căci cuvintele lui Grigore Alexandrescu „prin științe și prin arte națiile se înfrățesc” își găsesc echivalentul spiritual în versurile lui Ady, care ne sunt tuturor exprimate, celor din toate timpurile:

„De ce din mii de frînte doruri
Nu crește-o uriașă vrere?
Cînd slavă, -ungară sau valahă,
Durerea-i, vai tot o durere.

De-o mie de ani, ocară, chinul
La toți ni-s rude-apropiate
De ce nu ne-ntîlnim cu-n vuiet
Pe-a cugetului baricade?

Cînd ne vom strînge laolaltă
Maghiari și nemaghiari, dar frați?
Cînd răsuna-va glasul nostru,
Al celor frînți și împilați?

(Ady Endre – Cîntecul iacobinului maghiar – traducere Eugen Jebeleanu)

Bibliografie

1. *Antologia literaturii maghiare I*. Nagyvilág, 1966, p. 1578-1581
2. Bitay, Á., *Egy ünnepi esemény a magyar irodalmi életben*, Vasárnap, 1934, 25. sz. 516-518
3. Brudascu, D. *Octavian Goga – traduceri din poezia universală*, Ed. Sedan, Cluj Napoca, 2007
4. Bălan, D., I. *Octavian Goga, Opere II*. EPL, București, 1967
5. Domokos, S., *Ady a népek szívében*. Magyarország, 1957. 38. sz. nov. 20.
6. Domokos, S., *Újabb adatok Octavian Goga magyar irodalmi kapcsolatairól*. Filológiai Közönlöny, 1968. 1-2. sz. 237-240
7. Dragomirescu, M.: *Convorbiri Critice*. București, 1907, p. 262
8. Iorga, N.: *Istoria literaturii române contemporane II*, București
9. Jebeleanu, E., *Poeme din Ady Endre*. Casa Școalelor, București, 1948 p. 144
10. Jebeleanu, E., *Poeme maghiare din Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós*. ESPLA, Buc., 1949 p. 134
11. Jebeleanu, E., *Ady Endre: Poeme* (Florica Cordescu Adyportréjával), ESPLA, București, 1955, p. 225
12. Jebeleanu, E. *Poeți ai libertății*. Tălmăciri, ESPLA, Bucurști, 1957. p. 587
13. Sasu, D., *Petőfi románul*. „Utunk”, 1957. 8. sz. 2
14. Sasu, D., *Petőfi a román irodalomban*. Korunk, 1960. 9. sz. 1049-1057
15. Schöpflin, A., *A román Petőfi*. Pesti Napló, 1916. dec. 26
16. Todor, A.P., *Octavian Goga și legăturile literare româno-maghiare*, „Convorbiri literare”, 1939, nr.2. p. 229-232